JEZIK

5
XXXVII

ČASOPIS ZA KULTURU HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA
IZDAJE HRVATSKO FILOLOŠKO DRUŠTVO
GOD. 37, BR. 5, 129-160, ZAGREB, LIPANJ 1990.

PODRIJETLO IMENA HRVAT

Alemko Gluhak

U članku se iznosi pregled teorija o podrijetlu imena Hrvat s kritičkim osvrtom na svaku od njih. Težište je stavljeno na mišljenje O. N. Trubačova koji smatra, na temelju svega, da je ime Hrvat iranskoga podrijetla.

Kao i drugi etnonimi, tako je i etnonim *Hrvat* od davnih vremena zanimljiv onima koji se, ovako ili onako, bave podrijetlom imenā narodā. Mnogo je bilo tumačenja podrijetla tog imena, od pučkoetimoloških do pravih, znanstvenih etimoloških.

Konstantin VII. Porfirogenet (X. st.) povezivao je ime Hrvata s grčkom riječi *khṓra* »zemlja« (»Hrvati na slavenskom znači oni koji imaju mnogo zemlje«); Toma Arhiđakon (XIII. st.) smatraše da je ono u vezi s imenom stanovnikā Krka *Curetes, Curibantes*. Juraj Rattkay (XVII. st.) mislio je da je ime povezano s glagolom *hrvati (se)* »rvati (se)«.

U devetnaestom stoljeću bilo je mnogo prijedloga za tumačenje podrijetla etnonima *Hrvat*. J. Dobrovský vidio je u njemu korijen *hrev* »stablo«, a K. Zeuss *haru* »mač«. S. Mikuckij povezivao ga je sa staroindijskim *šarv-* »udarati«, P. J. Šafařik s riječima *xrъbъtъ, xribъtъ, xribъ*, F. v. Miklosich izvodio je ime iz *hruv/hrъv* »ples«. Đ. Daničić mislio je na vezu s korijenom *sar-* »čuvati«. L. Geitler smatrao je da su tom etnonimu srodne litavske riječi *šárvas* »oklop« i *šarvúotas* »oklopnik«. F. A. Braunu u imenu *Harvate* bilo je germansko **Harfada*, što bi bio germanski bastarnski oblik imena Karpatā. R. Much povezivao je naš etnonim s germanskom riječi **hruvat-* »rogat«.

Dvadeseto je stoljeće dalo tumačenja podrijetla imena *Hrvat* i novija i više ili manje uvjerljiva od prijašnjih. A. I. Sobolevskij izvodio ga je iz iranskih elemenata *hu-* »dobar«, *ravah-* »prostor, sloboda« i sufiksa *-at-*. G. A. Il'inskij izvodio ga je iz ie. **kher-* »rezati«, što vidi u grč. *kárkharos* »oštar«, stind. *kharaḥ* »tvrd, oštar« i sl. **xorbrъ* »hrabar«. H. Hirt vidio je vezu s imenom germanskog plemena *Harudes*. A. Brückner povezivaše sa slovačkim *charbati se*, »protiviti se« i tako sa sl. **skъrv-/*xъrv-*, što pak povezuje s litavskim *šárvas* »oklop«. K. Oštir smatra valjanom vezu s nekom tobože ilirsko-tračkom riječi *xъrvata-* »gora«. M. Vasmer pak smatra prvo da je to ime posuđenica iz staroiranskog **(fšu)haurvatā-* »pastir« (usp. avest. *haurvaiti* »pase«), a kasnije da je iz stiran. *hu-urvaϑa-*

»prijatelj« (tom se drugom tumačenju pridružuje i N. Županič). M. Budimir vidi u imenu *Hrvat* indoevropsko **sḱōwos* »siv, sivkast«, što je u litavskom dalo *šir̃vas*. S. Sakač povezuje s avestijskim imenom *Harahvaitī*, koje je nekad označavalo današnji jugozapadni dio Afganistana. Vs. Miller u hrvatskom imenu vidi iransko *hvar-* »sunce« i *va-* »ležaj«, a P. Tedesco ima slično tumačenje: izvodi iz iranskog *huravant* »sunčan«. K. Moszyński vidio je u etnonimu **Xъrvatъ* iransko **xarvat-*, što je iz **serv-*, iz čega pak s druge strane on izvodi i etnonim **Sьrbъ*.E. Kranzmeyer u imenu Hrvatā vidi prvotno naziv za jedan društveni sloj u avarsko-slavenskoj zajednici. O. Kronsteiner povezivao je to ime s tatarsko-baškirskim *xervata* »slobodni bojovnici«[1].

Ovdje i nema svih etimologija spomenutih u izvorima koje u članku navodim; svatko zainteresiran lako će te druge etimologije naći sam.

Podrijetlo nekog etnonima ne može se tumačiti bez uvažavanja i nejezičnih podataka. Zbog težine i jezičnih i nejezičnih argumenata, za ime *Hrvat* najuvjerljivijom mi se čini etimologija Olega N. Trubačeva[2], o kojoj će, s dopunama, dalje biti riječi.

Praslavensko ime **Xъrvátъ*, gen. **Xъrvātà* (i **Xъrvātinъ*)[3] odraženo je ovako: csl. *xъrvatinъ*, bug. *xъrvàtin*, hs. *Hȓvāt, Hrvatin*, sin. *Hrvȃt*, mn. *Hrváti, Hrvátje*, č. *Charvát, Chorvát* (ime jednog od staročeških plemena i područja *Chorvaty*. *Charváti* u Dalimilovoj kronici, usp. imena naselja *Charvatce*), slč. *Chorvát*, luž. *Chruvati* (ime plemena, 901. g., kod Hallea, na rijeci Saalach; usp. *Churbate* ili *Grawath* u XI. st., te *Korbetha* kod Weissenfelsa, u Njemačkoj DR), stpolj. *charwat* (»gradski stražar«), kašupsko ime naselja *Charwatynia* (kao apelativ *charwatynia* znači »stara, zapuštena zgrada«), strus. *xorvaty, xrovate*, rus. *xorváty* itd. (novije je npr. bjelorus. *xarváty* – to nije izravno povezano sa staroruskim *xorvaty*).

Crkvenoslavenska se riječ pojavljuje i u obliku *xrъvatinъ, xorvatinъ*, mn. *xar'vati, xarьvate*, usp. pridjev *xrъvatskъ, xorvatьskъ*[4].

U grčkim se zapisima hrvatsko ime navodi kao *Khrōbátoi, Khrōbatia, Khorbátoi, Krôbatoi, 'Krabátoi, Khōrobátoi, Krabatía;* u latinskima je *Chroati, Crouati, Crauati, Chruati, Cruuvati, Crouati, Crauuati, Krabati, Chrobatia, Corbatia, Chroatia, Croatia;* u staroengleskom je *Horithi;* u arapskom *ḥarwātin.*[4a]

U našem jeziku jesu oblici *Hȓvāt*, gen. *Hrváta*, mn. *Hrváti* te *Hrvàtin*, mn. *Hrváti*, starije *Hrvate*. Množinski oblik može označavati i zemlju – usp. npr. *Jerь bi malo ļudi ostalo na onehь golijahь kьde bi imь sloboda utěcatь u vašěhь gradovehь i po Hrьvatehь* (1409). *Vlasi v Hrvatih* (1433), *Hanž Frankopan ban Dalmacije i Hrvat* (1436) itd. Takva se upotreba množine etnonima za oznaku zemlje u Hrvata održala do XVIII. stoljeća. *Blagaj na Hrvatih*, u narodnoj pjesmi *pa ti zovi u Hrvate ravne / pobratima od Hrvata Matu.* I ime i prezime mogu biti i oblik *Hrvat* (kao ime: *ego Chrobati cum fratre meo Luthstrahos* 1070; kao prezime od XV. stoljeća: *Horwath Gregorius* 1484) i *Hrvatin* (kao ime: *Uechedrago filio Chroatini; Hrьvatinь Turbićь* 1249; *Hrьvatinь Stefanićь* 1330; kao prezime: *Hrvatin Juraj s sinom* 1448). Iz riječi *Hȓvāt* izvedeno je *Hrváćanin*, mn. *Hrvaćani*, što označava čovjeka iz Hrvatske (*Hrvat* prema *Hrvaćanin* kao *Srbin* prema *Srbijanac*). – S etnonimom *Hrvat* povezuje se i ime *Hrvoje* (*S vojevodomь Hrьvojemь* 1392; *Gospodinu Hrьvoju, hercegu splětskomu i knezu dolńēhь kraj* 1406) i prezime *Hrvoj* (*Jurko Hrvoj* 1535). – Usp. još *Hȓvāćka, hȓvāćkī, hȓvāškī, hȓvāština, Hrvatac, Hrvàtica, Hrvatić, Hrvàtija, Hrvatinić, Hȓvātka, Hȓvātkinja, Hrvatnić, Hrvatović, Hȓvātskā, hȓvātskī*. Za pridjev *hȓvātskī* usp. na Baščanskoj

ploči (1100): *zъvъnimir kralъ hrъvatъskъ;* u Īstarskom razvodu (1275): *pisaše listi jezikom latinskim i hrvackim.* Ime *hrvatska zemlja* rabi se do XVIII. stoljeća, a odonda eliptično *Hrvatska*[5].

Što se tiče naglaska, npr. J. Križanić u »Gramatičnom izkazânju ob rúskom jeziku« (1666) ima *Hervat, Hervatín,* mn. *Hervātí, Hervātì, Hervāti*[6], što bi odgovaralo izgovoru *Hrvatȉn, Hrvȁt, Hrvātȉ, Hrvȁti*[7]. Danas je u govorima i *Hrvât, Hrvãt* – od mnogobrojnih takvih primjera usp. vrgadski *Hrv°āt,* gen. *Hrvātà,* susački *Karv°ât,* posavski *Ervãt, Orvãt*[8].

U riječi **Xъrvatinъ* sadržan je sufiks *-inъ*[9], a **xъrvat-* jest iranskog postanja: iranski je praoblik (to jest predoblik slavenske riječi) bio **xarvat-*. Na taj oblik ukazuju grčki zapisi osobnog imena (imena jednog arhonta) *Khoróathos, Khoroúathos,* na dvjema nadgrobnim pločama iz II–III. stoljeća, s Tanaisa (Azov'). Ime s etnonimom **Xъrvatъ* povezuje A. L. Pogodin 1902. godine[10]. No i *Khoro(u)athos* ranije bijaše etnonim, koji potom posta i osobno ime[11].

Na slavensko je pleme to ime preneseno iz Iranskog Priazovlja, gdje su dugo živjeli iranojezični Skiti[12]. Slavensko-iranski dodiri na jugoistoku slavenstva bili su veoma intenzivni: u slavenskim je jezicima podosta iranizama koji to potvrđuju[13]. Iz tih su krajeva – kojih Slavene izvori iz IV–VII. stoljeća nazivaju Antima[14]–, iz susjedstva staroruskih Du(d)ljeba i Volinjana, pošli Hrvati na zapad: to su *Xrvate* (tako u Kijevskom ljetopisu, u drugoj redakciji – u Lavrentijevskom ljetopisnom svodu iz XIV. stoljeća –, u 5). Početkom III. stoljeća u Zakarpaću, u južnoj Poljskoj, pojavili su se Anti – možda potisnuti od Gotã, koji su oko 230. godine zagospodarili Sjevernim Pricrnomorjem. Moguće je da su upravo taj dio Anta oni budući Bijeli Hrvati, koji se u Lavrentijevskom ljetopisnom svodu posebno navode (Lavrentijevski je svod druga redakcija, iz XIV. stoljeća, Kijevskog ljetopisa), kao *Xrovate Bělii.* Njihovo ime Konstantin VII. Porfirogenet (912–959) piše kao *Belokhrōbatoi,* oni žive na gornjoj Visli, trideset dana daleko od tamnog mora (Baltičkog), u današnjoj Poljskoj[15], a »podložni su Otonu, velikom kralju Franačke i Saske. Nekršteni su i žive u tazbini i prijateljstvu s Turcima« (tako su tamo nazvani Mađari).

Epitet *bijeli* u vezi je sa simbolikom boja i strana svijeta – odnosi se na zapad[16] pa su ti Bijeli Hrvati zapravo zapadni, dakle oni koji su u odnosu na prethodno područje otišli na zapad. Njihova se Bijela Hrvatska prostirala vjerojatno od izvora Južnog Buga »i rijeka Wieprz i Sana u današnjoj Poljskoj do južnih karpatskih obronaka, uključujući tu i sjeverni dio današnje Slovačke, te od rijeka Netolica i Dudleba u gornjem toku Vltave preko rijeke Cidline do Krkonoškog gorja na sjeveru i sjeverozapadu do današnje poljsko-ukrajinske granice na istoku«[17]. Tamo je najvjerojatnije bio savez hrvatskih plemena, a u X. stoljeću središta su im bila Kraków i Libica. Potkraj IX. stoljeća Bijela je Hrvatska pripadala Velikoj Moravskoj, početkom X. Kijevu, oko 940. godine pripada Češkoj. Pod imenom Bijele Hrvatske bijaše poznata još do konca X. stoljeća, kad je, 999. uklopljena u poljsku državu Boleslava Hrabrog. Iz nje je u VII. stoljeću bilo otišlo sedam plemena, i ti otišli Bijeli Hrvati porazili su Avare na Balkanskom poluotoku i doselili se u buduću svoju hrvatsku domovinu. Od tih sedam plemena, koja na poziv bizantskog cara Heraklija 627–640. godine pođoše na jug – predvođeni braćom i sestrama imenami Klinkas, Lobel, Kosenc, Muhlo i Hrvat te Tuga i Buga – jedno se zvalo Hrvatima ili Bijelim Hrvatima i naselilo se između južnog dijela Velebita i Zrmanje do Cetine i Duvanjskog polja. To je područje koje se dugo zvalo Hrvati ili Hrvatska.

U seobi na jug Hrvati prolaze kroz Duklanski prijevoj u Beskidima te preko istočnog dijela Alpa: preko Češke, Moravske i Koruške dolaze do Jadranskog mora, s time da ponegdje veće ili manje skupine i ostaju.

Tako je većih ili manjih skupina Hrvata bilo i drugdje, među drugim slavenskim plemenima. Spominju se s obiju strana Orlickih planina među češkim plemenima (1086. godine, u vezi s pravima iz 973. g.), na rijeci Saale kod Mersenburga (1108. g.), između rijeka Morave i Čachine, u djelu arapskog zemljopisca Abu-I-Hasana Alija Al-Masᶜūdīa (1. polovica X. stoljeća)[18]. Seobe Hrvata ostavljale su tako tragove u imenima mjestā na slovenskom[19], slovačkom, lužičkom, zetskom, makedonskom, grčkom području[20] – no neka su od imena mjesta mogla nastati i od osobnog imena. Sigurno pak je da mnogi od tragova hrvatskog imena na gornjem Dnjestru, u Bijeloj Hrvatskoj, Maloj Poljskoj, u Češkoj, Slovačkoj, istočnoj Njemačkoj, Austriji i Sloveniji ukazuju upravo na kretanje onog dijela Slavena koji je nosio ime *Xъrvati*[21], ili, ponegdje, možda na važnost neke male skupine tog imena.

Od 600. godine Slaveni dosežu Istru, uskoro provaljuju s Avarima južnije, pa 614/615. godine razaraju glavni grad ondašnje Dalmacije, Salonu. U sljedećem valu slavenske seobe stižu Bijeli Hrvati: oslobađaju Dalmaciju od Avara. Naselivši područje izvan gradova, Slaveni ipak osjećaju utjecaj gradskih Romana – njihove civilizacije i kulture. Od kraja VIII. stoljeća – od dolaska Franaka na istočnu obalu Jadranskog mora – polako se širi kršćanstvo; krstionica kneza Višeslava iz vremena je oko 800. godine.

Hrvatsko se ime u domaćim pisanim dokumentima prvi put pojavljuje u darovnici kneza Trpimira (vladao o.845–o.864), kojom je 4. ožujka 852. godine, zauzvrat za zajam, splitskom biskupu Petru darovao crkvu svetog Jurja na Putalju i potvrdio mu posjede. Isprava je sačuvana u prijepisu iz XVI. stoljeća. U njoj se Trpimir naziva *dux Chroatorum* »vojvoda Hrvata«[22].

Kako je bilo rečeno, u to je vrijeme, prije X. stoljeća, etnik *Xъrvatъ* obuhvaćao veoma usko područje – uostalom, kao i ondašnja hrvatska država: Liku i Krbavu, Bosnu do Plive, zaleđe dalmatinskih gradova Zadra, Trogira i Splita, ali bez njih. U drugim se hrvatskim krajevima u to doba rabilo općeslavensko ime u obliku odraza imena **Slověnьce:* južnije *Slovinci,* a sjevernije *Slovenci*[23].

Kasnije se iz tog središta rane Hrvatske – tamo je Nin, prva prijestolnica (a kraj u zaleđu Zadra u Ravnim kotarima još 1527. godine zove se *Hrvati*) – hrvatsko ime skupa s vlašću kneza širi i na druge krajeve i ljude, i svoje današnje značenje i opseg dobiva u vrijeme hrvatskoga narodnog preporoda, u XIX. stoljeću[24].

A što je zapravo značilo iransko ime *harvat-*? To je pridjev **har-va(n)t-*, koji znači »ženski, koji obiluje ženami«. Značenje je očito u vezi sa znatnim matrijarhatom na azovskom primorju. Takvo se tumačenje potkrepljuje još i etimologijom imena Sarmata, u grčkom zapisu *Sarmátai*: ono potječe od indoarijskog oblika **sar-ma(n)t-* »ženski«. U oba je oblika indoiranski pridjevski sufiks *-ma(n)t-/wa(n)t-*[25], a u prvom je dijelu indoiranska riječ **sar-* »žena«, što u indoarijskom ostaje **sar-*, a u iranskom daje **har-*. Sve se to potvrđuje još i antičkim zapisom *Sarmátai Gynaikokratoúmenoi,* Sarmati kojima vladaju žene[26], i podacima o istaknutu položaju sarmatske žene. Taj je matrijarhat sigurno ostatak iz indoiranske i indoevropske starine, i za promatrače sa strane najdojmljivija je osobina tih Iranaca bio upravo taj položaj žene: zato su ih indoarijski susjedi i zvali **sar-mat-*, što su dalje preuzeli Grci[27]. Očito je još da nije slučajno da je priča o Amazonkama baš iz tih krajeva[28].

I kako piše Oleg N. Trubačev: »Ime Hrvata odraz je tih činjenica dan kroz iranska usta.« I zaključuje da je najvjerojatnije to ime prvotno nosilo neko iranojezično pleme koje se kasnije poslavenilo[29].

Bili ti davni Hrvati prvotno u jezičnom smislu Iranci koji su postali Slaveni, ili bili oni već odranije Slaveni (pa su kasnije preuzeli iransko ime), svejedno je: slavenski narod Hrvati ima ime poteklo iz nekog iranskog jezika, i to se ime – a slično je i u drugih naroda, od vremena u koje se riječ narod ne upotrebljava u današnjem smislu i kada etnonimi nisu stalni, pa prema današnjici – proširilo s prvotno manjeg prostora na veći[30].

Bilješke

1 Više o tome gdje je sve to (i drugo) objavljeno vidi u uredničkom dodatku članka *Hrvat* u Skokovu rječniku (Skok 1971:691–2) te u Općoj enciklopediji i u enciklopediji Jugoslavije pod *Hrvati. Ime.* V. još npr. Niederle 1910:484–5, Bezlaj 1977:205, Fasmer 1987, III:262, Trubačev 1981:151–2.

Pristupačan pregled Nikčević 1987 sadrži, osim dosta zanimljivosti, i mnogo lingvistički danas teško prihvatljivih zamisli; autor smatra da je ime *Hrvat* povezano s grčkom riječi *khôra* »zemlja«, a ime *Srbin* s latinskom riječi *servus* u značenju »podložnik«.

2 Etnonimom *Xъrvatъ* O. N. Trubačev bavio se više puta (a ranije ga je tumačio i drugačije) – v. Trubačev 1967:31, 1974:61, 1977:25 i, naravno 1981:149–52.

3 Izgovor *xъrvat(in)ъ za »klasični praslavenski« iz V–VII. stoljeća, po kronologiji A. Lamprechta (1987:14).

Rekonstrukcije u Etimološkom rječniku slavenskih jezika jesu rekonstrukcije »drevnog rječničkog sastava jezika Slavena približno s kraja takozvane praslavenske epohe, tj. kratko vrijeme prije pojave pismenosti u Slavena« (Trubačev 1978:5). Više o raznim pogledima na praslavenski v. Birnbaum 1987.

Rekonstrukcija naglaska u skladu s Dybo 1981. Za *Xъrvātīnъ usp. i prezimena *Rvatīn, Rvátin.* O tom tipu v. Trubačev 1982:9–10. V. i Šimunović 1985:59–61, 306–7, 312.

R. Katičić smatra (tako i na znanstvenom skupu o hrvatskoj etnogenezi, koji je bio u Zagrebu 17–18. siječnja 1989) da je stariji oblik ne *Xъrvatъ, nego *Xrъvatъ, i to potkrepljuje time što je u staroruskoj Nestorovoj kronici zapisano *xrovate,* a u Konstantina Porfirogeneta *Khrōbátoi.* – Za drugačije primjere (koji ukazuju i na oblik *Xъrvatъ) v. gore u tekstu.

4 Miklosich, 1977:1098.

4a Zbog grčkih oblika na *khro-*, latinskih na *cro-* itd. pomišlja se na to da bi trebalo polaziti od praslavenske rekonstrukcije *Xrъvat-, pa bi onda bilo teško povezivati takav oblik s iranskim *harvat-. – No moguće je da je oblik *Xrъvat- poznopraslavenski oblik te riječi u kojem slog *rъ* završava poluglasom ъ, to jest slog je morao završiti samoglasnikom (u ovom slučaju poluglasom ъ), po zakonu otvorenih slogova (v. Brozović-Ivić 1988:8, Hamm 1970:89, Đorđić 1975:55–58, Bošković 1984:65–75, Lamprecht 1987:66–68, 74–76). – Usp. npr. riječ prasl. *gъrnčarъ (← *gъrnьcь ← *gъrnъ < ie. *ghur-no-, od korijena *g^{w}her »gorjeti«), koja je u staroslavenskom zapisana, po zakonu otvorenih slogóva, kao *grъnčařъ.

5 ARj, III, 712–15.

6 Na više mjesta u Križanić 1984.

7 V. Hamm, 1974:224; usp. i Moguš, 1974.

8 Jurišić, 1973:69.

9 Sufiks *-inъ* potekao je od riječi *jĭnъ = *īnъ »jedan; in, drugi« (a to je od ie. *ēino- »jedan«, usp. *oino- u stgrč. *oĩnos,* stlat. *oinos,* lat. *ūnus,* stir. *óen,* got. *ains,* engl. *one,* nj. *ein* itd., v. Trubačev, 1981:133–4 pod *jьnъ(jь). Još o toj vezi (i o nijekanju te veze) v. Trubačev, 1982:5 i dalje, s lit. O sufiksu i njegovoj upotrebi v. Meillet, 1965:366, 422.

10 Ime je objavio 1890. godine V. Latyšev, v. Ivanov-Toporov, 1980:33, bilj. 3.

11 Za etnonim kao osobno ime usp. npr. zapadnoevropska imena potekla od lat. *Alanus*, što je ime drevnog naroda Alana (v. bilj. 13): fr. *Alain*, engl. *Al(l)an, Al(l)en*. Usporedi i u nas imena kao *Latinka*.

»Tradicija nadijevanja imenā od etnonima čuva se u iranskim jezicima i danas«, piše V. I. Abaev (Abajty), i navodi osetske primjere (muška imena *Tätäri, Tätärqan* po Tatarima, *Mysyrbi* po Egiptu, žensko ime *G*w*yrзyxan* po Gruzinima itd.), kurdske (*Arab, Čerkes*) i druge – v. Abaev 1967:292–3.

12 Takvo prenošenje etnonima iz jednog jezika na pleme/etnos drugog jezika nije ništa rijetko, primjera ima zaista mnogo: ime Bugara (po postanju je turkijsko bulgarsko), drevnoslavenskih Dudljeba na Južnom Bugu (germansko), Francuza (germansko-franačko), Katalonaca (koji imaju ime složeno od dvaju: germanskoga gotskoga i iranskog alanskog).

Za ime Rusa uglavnom se smatralo da je po postanju germansko skandinavsko (v. Fasmer 1987. III:522–3), no bit će da je i ono indoarijsko, s prvotnim značenjem imena *Rus'* »svijetla, bijela (tj. zapadna) (zemlja)« (Trubačev, 1977:26–8, Trubačev u Fasmer, 1987. IV. 855).

Ime Lužičkih Srba (*Serbja*) i Srba nastalo je od psl. **Sьrbi*, a potječe od indoarijskog imena plemena *Sérboi, Serbi* sa sjevernoga Kavkaza (spominju ih Ptolemej i Plinije), koje je značilo Glavobije (Trubačev, 1977:25–6, 1979:42–3).

Slično, ime Čeha prevedenica je imena keltskih Boja, koji su živjeli u središnjem dijelu današnje Češke prije dolaska slavenskih budućih Čeha (v. npr. Trubačev, 1974:65).

Starorusko pleme *Radimiči*, koje je sjedjelo između Dnjepra i Soža, ima ime po osobnom imenu *Radimъ*, a ono je iz skit. **radam-* < iran. **fratama-* (< indoiran. **pratama-* »prvi«), v. Ivanov-Toporov, 1980:32.

13 Trubačev, 1967. s lit. Iranske su posuđenice npr. ove praslavenske riječi: **xorna* »hrana«, **toporъ* »sjekira« (usp. kajk. *topor* te *toporišče, toporišće*), možda **bogъ* i dr. V. i Meillet, 1965:507–9. Iranskih posuđenica ima također i u germanskim i u baltijskim jezicima. – Još u X. stoljeću, među ruskim potpisnicima dogovora između Rusije i Bizanta podosta je osoba s imenima iranskog porijekla (Sedov, 1979:99, s lit.; v. i o imenu Radimičā na kraju bilješke 12). – Za tragove i nejezičnih slavensko-iranskih veza u Hrvata (u mitologiji, etnologiji, arheologiji) v. Horvat, 1980:27–40 te iscrpan komentar V. Košćaka tamo na str. 399–401. No valja naglasiti da neke od tamo i drugdje navedenih veza uopće nisu isključivo slavensko-iranske (ni isključivo hrvatsko-iranske).

U I. tisućljeću pr.n.e. dio iranskih jezika i dijalekata rasprostirao se od obala Crnog mora na zapadu do granica Kine na istoku. Poznati su po zapisima raznih imena i pojedinih riječi od VIII/VII. st. pr.n.e. do IV/V. st. n.e. U raznim izvorima Skiti – ti Iranci – imaju razna imena: u staroperzijskim *sakā*, u grčkima *Skythai, Sauromatai, Sarmatai* (kasnije i *Alanoi*), u kineskima *sək*, mlađe *sə, sai*. Jedini stariji skitski (skitosakanski) jezici/dijalekti od kojih ostaše i tekstovi jesu hotanski (hotanosakanski) iz Istočnog Turkestana, iz IV/V–X. st. Današnji ostatak nekog od skitskih jezika/dijalekata jest osetski jezik, kojim govore Oseti u Sjevernoosetskoj ASSR (dio Ruske Federacije) i u Južnoosetskoj AO (dio Gruzije).

Iranski se jezici dijele na zapadne i istočne. Zapadni na sjeverozapadne (npr. kurdski jezik itd.) i jugozapadne (staroperzijski; perzijski, tadžički itd.). – U sjeveroistočnoj podgrupi istočnoiranskih jezika jesu: STARI skitski, SREDNJI alanski, sogdijski, hoerzmijski; NOVI osetski (potomak skitskih i alanskih dijalekata) i jagnopski (potomak nekog sogdijskog dijalekta); u jugoistočnoj podgrupi jesu: SREDNJI hotanosakanski i baktrijski; NOVI afganski ili pašto, pamirski jezici (OIDJa.DJa 13–14 i drugdje).

U I. tisućljeću pr.n.e. u Sjevernom Pricrnomorju – južno i sjeverno od rijeke Kubań, na obalama Azovskog mora, na jugu Krimskog poluotoka i južno od donjeg toka Dnjepra – živjela su i plemena indoarijskih jezika/dijalekata, koji se nazivaju sindskim ili sindomeotskim, po tamošnjim Sindima i Meotima. Od njih nije ostao nijedan tekst, no zapisana su mnogobrojna imena. (Tog je indoarijskog porijekla etnonim *Sьrbi, v.* u bilj. 12.)

Izgleda da je u III. tisućljeću pr.n.e. ili nešto ranije upravo sjeverno od Crnog mora bila indoiranska (arijska) pradomovina, zapravo »međudomovina« (Gy. Décsy u GLC 91, Gamkrelidze–Ivanov, 1984: 916–17), dio Indoarijaca nije se odselio (to su Sindomeoti). Drugi je dio otišao na jugoistok (Trubačev, 1976:41): sredinom II. tisućljeća pr.n.e. ima ih na Bliskom Istoku (ostaci mitanijskog indoarijskog jezika), a poslije 1500.g.pr.n.e. dolaze Indoarijci do Indije (Gamkrelidze–Ivanov, 914–15).

Indoarijski jezici jesu: STARI vedski i sanskrt; SREDNJI prakrtski i palijski; NOVI hind(sk)i, urdu, bengalski, pandžapski, nepalski, sinhalski, romski itd.

Indoiranska (arijska) skupina indoevropskih jezika osim indoarijskih i iranskih sadrži još i

dardsku grupu (uz kašmirski, još mnogo malih jezika).

Po drugom shvaćanju, u Sjeverno Pricrnomorje i Iranci i Indoarijci došli su s Bliskog Istoka (Gamkrelidze–Ivanov, 1984:918–19), što bi bilo u vezi s pretpostavkom da je indoevropska pradomovina bila u V–IV. tisućljeću pr.n.e. na području Istočne Anatolije, južnoga Kavkaza i sjeverne Mezopotamije (isto, 895), odakle su se s vremenom grupe govornikā pojedinih indoevropskih dijalekata raselili u druge krajeve.

Za indoevropsku Evropu i kontinuitet indoevropskih jezika u njoj v. Trubačev 1982b:4, 1984:23–5, 1984a:22–3 – u tome je veoma važno mjesto Slavena. (Za starije poglede na pradomȍvinu Indoevropljana v. npr. Ivšić, 1970:7–10).

A uopće više o podjeli jezikā što ih spominjem u članku v. u Krupa–Genzor–Drozdik, 1983, Gamkrelidze–Ivanov, 1984:xlvi–lii, ukratko pak u Ivšić, 1970:1–5.

14 Taj istočni dio slavenstva (zapravo jugoistočni), istočno od Dnjestra, indoarijsko je stanovništvo današnje južne Ukrajine nazvalo Antima *(Antai, Antes)*, od indoarijsko **ant-* »kraj« (Trubačev, 1977: 24–5, 1979:41, 1985:3), usp. stind. *ántaḥ* »kraj, konac, granica, rub« (za indoiran. **ant-* »kraj« v. Gercenberg, 1972:181). – Slično, no domaće ime imali su baltijski Galindi (spominju se u II. st.n.e. u Ptolemeja): **Gal-ind-* ← balt. **gal-as* »kraj, rub« (Toporov, 1983:129). – Tako se i Ukrajina (ukr. *Ukraîna*) zove po strus. *ukraina* »pogranično područje«, po imenici *kraj* (više v. u Fasmer 1987, IV:256–7).

Slično, također s nesvojim imenom, bilo je i na slavenskom zapadu (sjeverozapadu); ime *Veneti*, zabilježeno u I–II. stoljeću, označavalo je istočne susjede Germana, a u to su vrijeme tamo već bili Slaveni (odatle ime *Wenden* za polapske, *Winedes* za zapadne i alpske Slavene te Velikomoravce i *Winden* za Slovence; usp. fin., eston. *vene, venäje, venäte* »Rusi«) – ranije, do preseljenja na jug (krajem II. tisućljeća pr.n.e.), tamo življahu Veneti čiji je jezik (sačuvani su zapisi iz V–I.st.pr.n.e. iz sjeveroistočne Italije) blizak italskima (latinski, oskijski, umbrijski itd.).

U VI. stoljeću gotski autor Jordanes Slavene dijeli na *Antes, Sclaveni, Veneti*, tj. grubo na istočne, južne i zapadne, a od tih je imena, eto, sàmo ime **Slověne* slavensko. Podjela pak na istočne, južne i zapadne Slavene zapravo ima manje značenje nego što se na prvi pogled čini – v. Trubačev, 1974:66, 1982b:6–7, 1984a:3, Hamm, 1970:1–4, Haburgaev, 1974:16, 1980:70–75, Sedov, 1979:29–33.

15 V. Ivanov–Toporov, 1980:44. – Kao plemensko ime poznato i dulje vrijeme: 1836. godine K.W. Wojcicki objavio je »Piasni ludu Bialo-Chrobatow« (Opća enc., pod *Hrvati. Ime*). S. Krasić piše (u pogovoru u Dvornik, 1982:93) da je još krajem prošlog stoljeća »bilo slučajeva da su se ljudi iz okolice Krakova izjašnjavali po narodnosti Bijelim Hrvatima« i da i danas tamo ima takvih »koji se pozivaju na svoje bjelohrvatsko porijeklo«.

16 Još jedan primjer veze značenja »bijel, svijetao« sa zapadom jest i ime Bjelorusije. Na zapadu slavenstva (zapravo na jugozapadu) nekad bijahu današnji i *Beograd* i *Biograd (na Moru)* – v. Trubačev 1974:51, s lit. Simbolika strana svijeta u kojoj je »bijel« = »zapadni« jest općeevroazijska – v. Ivanov, 1981:165, gdje je i nešto drugačije tumačenje imena »bijelih gradova«, i Ivanov–Toporov, 1980:44. (Za ime *Rus'* v. bilj. 7.) Dakle, tumačenje da je Velika ili Bijela Hrvatska »slobodna, od Avara oslobođena« Hrvatska (Klaić 1985:47) nije uvjerljivo.

17 Dvornik, 1982:20, Krasić, tamo, s. 93.

18 Sedov, 1979:131, Hamm, 1970:2

19 1065–73. godine *pagus Crouuat* u Koruškoj, danas *Krobathen*, sin. *Krobace*. U Sloveniji *Hrovate* kod Konjicā, *Hrovača* kod Ribnice, *Hrovatiči* itd. – v. Bezlaj 1977:205, Enc. Jug.: *Hrvati. Ime*, i drugdje.

20 Opća enc. i Enc. Jug. pod *Hrvati. Ime* – u Makedoniji *Hrvati* kod Bitole: *Kharbáti /Harvàti/* i *Kharbation /Harvation/* u Atici, *Kharbati* kod Mikene, *Kharbata* kod Hērakliona na Kreti – HNJ 1953:100.

21 V. kartu u Sedov, 1979:132. Rasprostranjenost Balta, Slavena, Germana, Kelta, Ilira, Tračana, Iranaca i drugih u srednjoj i istočnoj Evropi u prvoj polovici I. tisućljeća n.e. (po V.V. Sedovu) v. u Nepokupnyj, 1979:13. Položaj Slavena u VIII–IX. stoljeću v. na karti u Haburgaev, 1974, prilog, V. i karte u Haburgaev, 1980, Niederle, 1910:296/7 (Balkanski poluotok u VII–VIII. st.), 352/3 (zapadne granice Slovenaca u VII–VIII. st.), HNJ, 1953:88/9 (Naseljavanje južnih Slavena na Balkanski poluotok i položaj poslije doseljenja do VIII. stolj.).

Takvo »ostavljanje tragova« za seobe nije rijetka pojava. Zgodan je primjer Galindā, jedinog

baltijskog plemena koje se selilo u vrijeme velikih seoba narodā. Osim u povijesnoj Galindiji (otprilike prijeratna Istočna Pruska) – spominju se već u II. st., tragova ima još u XIII–XV. st. – Galindā je bilo na današnjem češko-poljskom pograničju (tragovi od IX. st. nadalje), na desnoj obali rijeke Pripjat', u Poočju, oko Moskve (X–XII. st. i kasnije), u jugozapadnoj Francuskoj (IX–XII. st.), u sjeverozapadnoj Španjolskoj i Portugalu (VII–XII.st.) – v. Toporov 1983, te još npr. karte u Haburgaev, 1980. (za podmoskovske *Goljad'*).

22 Za povijesne podatke v. npr. Opća enc. i Enc. Jug. pod *Hrvati. Povijest* te npr. u HNJ, Klaić 1985. Za dolazak Hrvata v. Košćak, 1987.

23 Skok, 1971:691–2, Šimunović, 1985:305. – Sjeverni su krajevi *Slovinje*: to je ime polazno za današnje ime *Slavonija* (tako preko latinskog). Hrvati kajkavci svoj jezik do XVII. stoljeća nazivaju slovenskim.

24 Za slično širenje imena od užeg područja na šire usporedi ime Engleske: sredinom V. stoljeća u Britaniju dolaze Juti (koji osnivaju i prvu germansku kraljevinu u Britaniji), uskoro i Sasi te kasnije i Angli – naseljavanje je trajalo od V. do VII. stoljeća. Tek od X. stoljeća ime *Britannia* biva potisnuto imenom *Englaland* »zemlja Anglā«.

O tome koja su sve imena slavenskih plemena potisnuta u Hrvatā, Srbā, Poljakā, Čehā i Rusā – v. Hamm, 1970:2.

Hrvatsko se ime širi na sjever do Drave tek od X. stoljeća, nakon sjedinjenja Slavonije s južnom Hrvatskom. Ukratko: »Širenje hrv[atskog] imena na sjever do Drave počelo je sjedinjenjem Slavonije s Južnom Hrvatskom u 10. st., a dovršeno masovnim doseljavanjem stanovništvom s juga, koje je bježalo pred Turcima u 15. i 16. st. Za hrvatskog nar[odnog] preporoda u 19. st. – koji je zahvatio kako Hrvatsku i Slavoniju, tako i Dalmaciju, Istru i dr[uge] krajeve naseljene Hrvatima, dobilo je hrv[atsko] ime svoj konačni opseg i definitivno se učvrstila svijest o zajedničkom pripadništvu hrv[atskom] narodu« (Leksikon JLZ, 378). – V. ukratko (o širenju Hrvatske) u Keršovani 1971:13–14 te u HNJ, 1953:178, Enc. Jug. *Hrvati*, N. Klaić, 1971:59–67, 126–140.

25 V. npr. Gercenberg, 1972:251.

26 Ti su se Iranci također zvali **arya-*, pa zato postoje i zapisi i *Sauromatai, Sarmatae,* i *Arraei Sarmatae, Arii.* – V. još Trubačev, 1972:40–1.

27 V. još i Trubačev, 1972:40–1.

28 Trubačev, 1981:151.

29 Isto. Za slavensko-iranske jezične veze v. još i Trubačev, 1967. i 1982:12–14.

30 U vrijeme plemenskog uređenja etnonimi nisu stalni – mogu se promijeniti (v. Trubačev, 1974), za upotrebu **Slověne* v. Trubačev 1979:41–2. 1984a:27. Opća enc. pod *Slaveni* (te *Slovenci. Ime* i *Slavonija*). Za ime **Sьrbi* v. Opća enc. pod *Srbi. Ime,* Trubačev, 1974:61, Fasmer, 1987, III:603–4 i drugdje (v. i bilj. 12).

Etnonimi nisu stabilni ni kasnije – v. bilj. 23.

Za poslavenjenje nekad iranojezičnog plemena usporednica može biti francuski narod: potomci keltojezičnih plemena danas govore romanskim jezikom, dakle Romani su (a ime im je po postanju germansko).

* Očito je da je za ovaj članak iskorišten tek malen dio veoma opsežne literature o etnonimu *Hrvat*, no namjera mi ni nije bila da dam pregled svega što se o tom imenu pisalo jer to nisam ni mogao učiniti: takav bi posao bio zaista dugotrajan i teško dovršiv.

LITERATURA

Abaev, V. I. 1967. *K etimologii drevnepersidskih imen Kuruš, Kaᵐbujiya, Čišpiš. U zb. Etimologija,* 1965, 286–295. Moskva.

ARj III, 1887–91. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.* III: *đavo – isprekrajati.* Zagreb, JAZU.

Bezlaj, France, 1977. *Etimološki slovar slovenskega jezika.* Prva knjiga: A-J. Ljubljana.

Birnbaum, Henrik, 1987. *Praslavjanskij jazyk: dostiženija i problemy v ego rekonstrukcii.* Perevod s anglijskogo [...] Moskva: »Progess«. (Prijevod djela Common Slavic. *Progress and problems in its reconstruction.* Columbus, 1973–83. [III. dio napisali Henrik Birnbaum i Peter T. Merril].

B[oba]n, Lj[ubo], 1988. *Hrvati. Povijest.* U Enc. Jug. 5, 8–49.
Bogišić, Rafo, 1986. *Narodni pridjev u djelima hrvatskih renesansnih pjesnika. Jezik* XXXIII:5, 129–36.
Бошковић, Радосав. (Radosav Bošković) 1984. *Основы сравнительной грамматики славянских языков. Фонетика и словообразование. Сосравила и перевела* Н. М. Елкина; под общей редакцией Н. И. Толстого. Москва: Высшая школа.
Brozović, Dalibor, Pavle Ivić, 1988. *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski.* Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«. – Izvadak iz 2. izdanja Enciklopedije Jugoslavije.
Dvornik, František, 1982. *Vojtjeh Adalbert – svetac Bijelih Hrvata.* S češkog preveo Augustin Pavlović, OP: pogovor dr Stjepan Krasić, OP, Zagreb.
Dybo, Vladimir Antonovič, 1981. *Slavjanskaja akcentologija. Opyt rekonstrukcii sistemy akcentnyh paradigm v praslavjanskom.* Moskva.
Ђорђић, Петар, 1975. *Старословенски језик.* Нови Сад: Матица српска.
Enc. Jug. 5. 1988. Enciklopedija Jugoslavije, 5. Hrv-Janj. Zagreb.
Fasmer, Maks, 1987, III–I. *Etimologičeskij slovar russkogo jazyka.* Tom III (*muza-sjat*) i Tom IV (*i-jaščur*). Perevod s nemeckogo i dopolnenija člena-korrespondenta AN SSSR O. N. Trubačeva. Izdanie vtoroe, stereotipnoe. Moskva. (Prijevod Max Vasmer. Russisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg, 1950–58.)
Gamkrelidze, Tamaz Valerianovič [Tamaz Gamqrelidze], Vjačeslav Vsevolodovič Ivanov, 1984. *Indoevropejskij jazyk i indoevropejcy. Rekonstrukcija i istoriko-tipologičeskij analiz prajazyka i protokul'tury.* I (I–xcvi, 1–432), II (433–1332). Tbilisi.
Gercenberg, Leonard Georgievič, 1972. *Morfologičeskaja struktura slova v drevnih indoiranskih jazykah.* Leningrad.
GLC 1983. *Global linguistic connections.* Contributors: Raimo Anttila, Gyula Decsy [et al.]. Edited by Gyula Decsy. Bloomington, Indiana: Eurolingua. (Bibliotheca Nostratica, 5)
Gr[afenauer], Bo[go], 1988. *Hrvati. Ime.* U Enc. Jug. 5, 1–2.
Haburgaev, Georgij Aleksandrovič, 1974. *Staroslavjanskij jazyk.* Moskva.
–. 1980. *Stanovlenje russkogo jazyka (posobie po istoričeskoj grammatike).* Moskva.
Hamm, Josip, 1970. *Staroslavenska gramatika.* Treće izdanje. Zagreb. (1. izd. 1947)
–. 1974. *Prosodijski sistem Križanićeva govora.* U zb. Život i djelo Jurja Križanića. Zbornik radova, 212–38. Zagreb.
HNJ, 1953. *Historija naroda Jugoslavije I.* Uža redakcija Bogo Grafenauer, Dušan Perović, Jaroslav Šidak. Zagreb.
Horvat, Josip, 1980. *Kultura Hrvata kroz 1000 godina.* Prvi svezak. [Drugo izdanje.] Zagreb (1. izd. 1939).
Ivanov, Vjačeslav Vsevolodovič, 1981. *Cvetovaja simvolika v geografičeskih nazvanijah v svete dannyh tipologij (K nazvaniju Belorussii).* U zb. Balto-slavjanskie issledovanija 1980, 163–177. Moskva.
Ivanov, Vjačeslav Vsevolodovič, Vladimir Nikolaevič Toporov, 1980. *O drevnih slavjanskih etnonimah (Osnovnye problemy i perspektivy).* U zb. Slavjanskie drevnosti (Etnogenez. Maerial'naja kul'tura Drevnoj Rusi). Sbornik naučnyh trudov, 11–45. Kiev.
Ivšić, Stjepan, 1970. *Slavenska poredbena gramatika.* Priredili Josip Vrana i Radoslav Katičić. Zagreb.
Jurišić, Blaž, 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade uspoređen s nekim čakavskim i zapadnoštokavskim govorima. II dio:* Rječnik. Zagreb.
Kat[ičić], R[adoslav], 1988. *Hrvati. Jezik.* U Enc. Jug. 5, 2–8.
Keršovani, Otokar, 1971. *Povijest Hrvata.* Rijeka.
Klaić, Nada, 1971. *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku.* Zagreb.
Klaić, Vjekoslav, 1930. *Hrvati i Hrvatska. Ime Hrvat u povijesti slavenskih naroda.* II. (2) izdanje. Zagreb. (1. izd. 1899)
–. 1985. *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća.* Knjiga prva... Za tisak priredio Trpimir Macan. Zagreb. (1. izd. 1899–1911)
Košćak, Vladimir, 1987. *Dolazak Hrvata. Historijski zbornik* XL (1), 339–383.
Križanić, Juraj, 1984. *Gramatično izkazanje ob ruskom jeziku.* Priredio i uvodnu raspravu napisao Josip Hamm. Zagreb. (Juraj Križanić, Sabrana djela, knjiga 2)
Krupa, Viktor, Jozef Genzor, Ladislav Drozdik, 1983. *Jazyki sveta.* Bratislava.
Lamprecht, Arnošt, 1987. *Praslovanština.* Brno.
Leksikon JLZ, 1974. *Leksikon JLZ: A–Ž.* Zagreb.
Meilet, Antoine, 1965. *Le slave commun. Seconde édition revue et augmentée.* Nouveau tirage. Avec le concours de A. Vaillant. Paris.
Miklosich, Franz von, 1977. *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum. Emendatum auctum.* 2. Neudruck der Ausgabe Wien 1862–65. Aalen.
Moguš, Milan, 1974. *Križanićevi naglasci.* U zb. Život i djelo Jurja Križanića... (v. Hamm 1974), 239–46.

Nepokupnyj, Anatolij Pavlovič, 1979. *Baltijśki rodyči slov'jan.* Kyjiv.
Niederle, Lubor, 1906, 1910. *Slovanske starožitnosti.* Dfl II. Původ a počátky Slovanů jižních. Svazek 1 (1–280), 2 (281–547). V Prazé.
Nikčević, Vojislav P. 1987. *Porijeklo i značenje imena Hrvat i Srbin.* Dubrovnik, 6/1987, 5–28.
OIDja. DJa. 1979. *Osnovy iranskogo jazykoznanija* [I]. Drevneiranskie jazyki. Moskva.
Opća enc. 1977, 1981. *Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda.* 3: Foc-Iw. 7: Raš-Szy. Zagreb.
Sedov, Valentin Vasil'evič, 1979. *Proishoždenie i rannjaja istorija slavjan.* Moskva.
Skok, Petar, 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.* Knjiga prva: A–J. Zagreb.
Šimunović, Petar, 1985. *Naša prezimena: porijeklo, značenje, rasprostranjenost.* Zagreb.
Toporov, Vladimir Nikolaevič, 1983. *Galindy v Zapadnoj Evrope.* U zb. Balto-slavjanskie issledovanija 1982, 129–40. Moskva
Trubačev, Oleg N. 1967. *Iz slavjano-iranskih leksičeskih otnošenij.* U zb. Etimologija 1965, 3–81. Moskva.
–. 1974. *Rannye slavjanskie etnonimy – svideteli migracii slavjan. (Voprosy jazykoznanija)*, 6/1974, 48–67.
–. 1976. *O sindah i ih jazyke.* VJa, 4/1976, 39–63.
–. 1977. *Lingvističeskaja periferija drevnejšego slavjanstva. Indoarijcy v Severnom Pričernomor'e.* VJa, 6/1977, 13–29.
–. 1978. *Etimologičeskij slovar' slavjanskih jazykov i Praslavjanskij slovar' (opyt parallel'nogo čtenija).* U zb. Etimologija 1976, 3–17. Moskva.
–. 1979. *»Staraja Skifija«* (Arkhaíē Skythíe) Gerodota (IV. 99) i slavjane. Lingvističeskij aspekt. VJa, 4/1979, 29–45.
–. 1981. *Etimologičeskij slovar' slavjanskih jazykov. Praslavjanskij leksičeskij fond.* Vypusk 8 (**xa-* jьvьiga*). Pod redakciej člena-korrespondenta AN SSSR O. N. Trubačeva. [»Avtorskuju rabotu nad tekstom slovarja vel O. N. Trubačev.«] Moskva.
–. 1981a (rec. na knj.) O. Szemérenyi. *Studies in the kinship terminology of the Indo-European languages with special reference to Indian, Iranian, Greek and Latin,* [...] Tèhèran-Liège, 1977. U zb. Etimologija 1979, 185–9. Moskva.
–. 1982. *Iz issledovanij po praslavjanskomu slovoobrazovaniju: genezis modeli na *-ěninъ, *-janinъ.* U zb. Etimologija 1980, 3–15. Moskva.
–. 1982a. *Jazykoznanie i etnogenez slavjan. Drevnie slavjane po dannym ètimologii i onomastiki [I].* VJa, 4/1982, 10–26.
–. 1982b. [II]. VJa, 5/1982, 3–17.
–. 1984. [III]. VJa, 2/1984, 15–30.
–. 1984a. [IV]. VJa, 3/1984, 18–29.
–. 1985. [V]. VJa, 4/1985, 3–17.

Sažetak

Alemko Gluhak, Srednjoškolski obrazovni centar, Zagreb UDK 801.54:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen 4. 12. 1989. prihvaćen za tisak 14. II. 1990.

The origin of the ethnonym Hrvat

The article discusses some details from the history of the ethnonym Hrvat with special emphasis on the etymology given by Oleg N. Trubačev some years ago.